

Wilson İlkeleri'nin Türk Dış Politikasına Yansımaları: Realist ve Pragmatist Bir Perspektif

Reflections on Contemporary Turkish Foreign Policy: A Realist and Pragmatist Perspective

Asena Boztaş*

Özet

Türk dış politikası ve uluslararası politikanın yapılanarak günümüze evrilmesinde mihenk taşı olarak addedilen Birinci Dünya Savaşı sonrası süreçte özellikle Wilson İlkeleri büyük önem taşımaktadır. On dört maddeden oluşan ve aslında ifade ettikleri ve hedefledikleri farklılıklar gösteren Wilson İlkeleri 1918 yılında ilan edilmiştir. İlanıyla birlikte savaşın mağlup ülkelerinin tamamında olduğu gibi Genç Türkiye'de de büyük heyecan ve umut yaratan İlkeler, çalışma kapsamında farklı bir perspektiften değerlendirilerek günümüz Türk dış politikasına etkileri nezdinde incelenecektir. Wilson İlkeleri'nin kısaca dönemin Amerikan başkanı Thomas Woodrow Wilson tarafından açıklanan, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin Birinci Dünya Savaşı'na ilişkin on dört maddelik savaş amaçları bildirisi olduğu ifade edilebilir. Self-determinasyon ilkesi temelinde uluslararası bir yapılanmayı önermesi bakımından dönemin Türk aydınları tarafından da kabul görmüş olan İlkeler, aslında gizli amaçları çerçevesinde kendi ülkesine hizmet etmeyi planlayan bir zihniyetin çalışması olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda çalışma kapsamında Birinci Dünya Savaşı sonrası büyük güçler tarafından oldukça önemli olduğu bilinen Genç Türkiye'nin Wilson İlkeleri'nin özellikle beşinci ve on ikinci maddeleriyle değerlendirilerek, günümüzde Wilson İlkeleri benzeri içtihadî normlar kapsamında Türkiye'nin uluslararası ve özellikle Kürt meselesi bağlamında bölgesel politikalarının nasıl şekillendiği analiz edilecektir. Bu değerlendirmede öncelikle tarihsel arka plana yer verilecek ve günümüzde de benzeri nitelikte yaşanan bir sürecin varlığına işaret edilerek, Türk dış politikasının nasıl şekillendiği, bu politikaların olumlu ve olumsuz yönleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Wilson İlkeleri, Birinci Dünya Savaşı, Türk Dış Politikasında Kürt Meselesi, Realizm ve Pragmatizm, Self-determinasyon

Abstract

In the period after the First World War in the evaluation of the international conjuncture, Wilson Principles that are generally consisting of fourteen substance' expressings and aims differed. It is known fact that Young Turkey has strategic importance in Wilson Principles declared since 1918 especially by political historians. Wilsonian principles necessary to define conceptually, it is described as a declaration of war aims in United States (USA)'s fourteen points about the First World War by the American president Thomas Woodrow Wilson. In the framework of based on the principle of self-determination in terms of an international structuring propositions accepted by Turkish intellectuals of the era, but for the

* Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü. e-mail: aboztas@sakarya.edu.tr

gazi

Akademik Bakış

163

Cilt 7 Sayı 14
Yaz 2014

purposes of secret plans to serve their country in a mentality that is the nature of the work. In this context, the scope of article, it will evaluate Young Turkey's position in article 5 and 12 of Wilson Principles that is important for the great powers after the First World War. These articles of Wilson principles present Wilsonian policies are applying to recent Turkey and Turkey's international and especially the Kurdish issue in the context of regional policies. So the article will evaluate how it is shaped. In this assessment, primarily will be included historical background and the term of the conditions of a similarly today it will try to answer what processes would be followed, what these policies provide positive and negative results.

Key Words: *Wilson Principals, First Wold War, Kurdish Problem in Türkish Foreign Policy, Realism and Pragmatism, Sef-Determination*

Giriş

Uluslararası ilişkilerin son dönem değişiklikleri 20. yüzyılın başında şekillenmeye başlamıştır. Bu bağlamda son dönem Türk dış politikasında da 20. yüzyılın izlerini görmek mümkündür. Birinci dünya savaşı ise Osmanlı devletinin dağılmasıyla oluşan genç Türkiye'nin şekillenmesinde 20. yüzyılın en önemli olayıdır. Özellikle Birinci dünya savaşı sonrası uluslararası sistemde değişen dengeler mevcuttu. Mağlup ittifak devletlerinin paylaşımına dair olan anlaşmalar ve Wilson İlkeleri gibi galip Avrupa devletleri ile ABD'nin planlarında yer alan genç Türkiye ise o dönemde savaştan henüz çıkmıştı ve zor durumda idi. Sosyalist Rusya'nın savaştan çekilmiş olması nedeniyle Genç Türkiye üzerine galip devletler arasında bir anlaşmazlık hakimdi. Bu durum ise dağılan Osmanlı (genç Türkiye) için önemli bir fırsattı.

Wilson İlkeleri, mağlup devletlerin ABD'nin saf dışı bırakılarak Avrupalı devletler tarafından paylaşımına asla göz yumulamayacağını uluslararası sisteme gösteren fakat mağlup devletleri gözettiğini vurgulayan önemli ilkeler bütünüdür.

Çalışmanın amacı Birinci Dünya Savaşı sonrası mağlup olan Osmanlı dağıldıktan sonra oluşan genç Türkiye'nin, Osmanlı'nın mirasçısı olarak aynı planların hedefinde olduğunu gösterebilmektir. Öyle ki bu durum günümüzde dahi geçerliliğini yitirmemektedir.

Bu bağlamda birinci dünya savaşı sonrası uluslararası politik yapılanmaya genel olarak değinildikten sonra genç Türkiye ve günümüz Türkiyesi için önem taşıyan Wilson İlkeleri'nin maddeleri ve liberal emperyalist okumalarına yer verilecektir. Bu liberal emperyalist amaçların günümüzde nasıl realist ve pragmatist bir yapıda sunulduğu da ifade edilecektir.

Çalışma tarihsel arka planda yaşananlar (Wilson İlkeleri, ülkeyi parçalama ve paylaşma girişimleri gibi) ile günümüz Türk dış politikası arasında bir paralelliğin olduğunu açıklamaya çalışacaktır.

Birinci Dünya Savaşı Sonrası Uluslararası Konjonktür ve Türkiye

Birinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası yapılanmaya bakıldığında öncelikle yapılan anlaşmalar ve bu anlaşmalarla kazanan ve kaybeden ülkeler dikkat çek-

Görüş

Akademik
Bakış

164

Cilt 7 Sayı 14
Yaz 2014

mektedir. Bu değişimle birlikte uluslararası sistemde özellikle de Avrupa'da güçler dengesi yeniden dizayn edilmiştir. Avusturya Macaristan, Alman ve Osmanlı İmparatorluklarının dağılmasıyla önemli güç dengesi boşlukları meydana gelmiştir. Bu güç dengesi boşluklarının giderilmesi amaçlı gerçekleştirilen anlaşmalar, Paris Barış Konferansı'nda hazırlanmış ve bu konferans, büyük güçlerin uluslararası sistemdeki güç dengesini kendi lehlerine çevirebilme çabalarına sahne olmuştur.

Uluslararası sistemin yeniden inşası söz konusu olduğu için Birinci Dünya Savaşı'na müdahil olmasa da ABD bu yapılanmada yer alabilmek adına dönemin ABD Başkanı nezdinde on dört maddelik uluslararası barış, adalet ve güveni temin edici Wilson İlkeleri'ni yayınlamıştır¹.

Wilson İlkeleri, savaştan çıkmış mağlup devletler, özellikle de dağılmış imparatorlukların mirasçıları tarafından olumlu karşılanmıştır. Fakat İlkelerin öngördüğü sürecin aslında çıkar amacına yönelik kullanılabileceği ihtimali daima göz ardı edilmiştir. Genç Türkiye'de de İlkeler büyük heyecanla karşılanmış olmasına rağmen Wilson İlkeleri özellikle beşinci ve on ikinci maddesi² itibarıyla oldukça vahim sonuçları beraberinde getirmiştir.

Wilson İlkeleri'nin yayınlanmasından bir yıl sonra Paris Barış Konferansı 18 Ocak 1919'da müttefik, kısmen müttefik ve ortak devlet gruplarından oluşan toplam otuz iki mağlup devlet temsilcisinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir³. Bu konferansın diğer önemli bir özelliği de ABD ve Avrupa devletleri gibi uluslararası sistemdeki büyük güçlerin birbirini karşısına almaktan çekindiği realist bir yapılanmanın olduğudur. Halbuki mağlup ve uluslararası sistemde güç sahibi olmayan devletlere Wilson İlkeleri'yle idealist bir perspektif çizilmiştir. Bu bağlamda 1918 yılında ilan edilen Wilson İlkeleri'ne ters düşmek istemeyen İngiltere ve Fransa, savaş tazminatı yerine savaş onarımı, sömürgecilik yerine manda himaye sistemi kavramlarıyla⁴ konferansta yer almışlardır.

Birinci Dünya Savaşı sonrası gerçekleştirilen Paris Barış Konferansı'nın süreç açısından önemli bir diğer özelliği de Milletler Cemiyeti'nin Wilson İlkeleri doğrultusunda tüm mağlup devletleri kapsayacak şekilde oluşturulmasıdır. İfade ve söylemlerde hatta fiiliyatta dahi mağlup devletler lehine gerçekleştirilen ve uluslararası sistemde barışı, eşitliği, ekonomide ve diplomaside serbestliği ve açıklığı öngören Wilson İlkeleri'nin asıl hedefleri liberal emperyalizm temelinde günümüze kadar sürmüştür⁵.

- 1 Erik Goldstein, *The First World War Peace Settlements, 1919-1925*, Routledge, 11 Eki 2013, s.4
- 2 Office of the Historian, United States Department of State, "MILESTONES: 1914-1920, Wilson's Fourteen Points", 1918, <https://history.state.gov/milestones/1914-1920/fourteen-points>
- 3 Mustafa Oral, "Tarihsel Perspektifte ABD'nin Ortadoğu Politikası ve Türkiye", *İleri Dergisi*, sayı:28, Ocak-Şubat-Mart 2006, <http://www.turksolu.org/ileri/28/oral28.htm>, (available at 10.03.2014).
- 4 William Roger Louis, *Ends of British Imperialism: The Scramble for Empire, Suez, and Decolonization*, I.B.Tauris, New York, 2006, s. 225-230
- 5 Wesley J. Reisser, *The Black Book: Woodrow Wilson's Secret Plan for Peace*, Lexington Books, 2012, s. 181-184

Gazi

Uluslararası konjonktürün Wilson İlkeleri'ne göre şekillendiği Birinci Dünya Savaşı sonrası yapılanmada dağılan Osmanlı İmparatorluğu sonrası oluşan genç Türkiye, oldukça önemli bir yere sahiptir. Bunun en önemli nedeni ülkenin jeostratejik konumudur. Bu nedenle de Paris Barış Konferansı'nda Almanya, Avusturya Macaristan ve Bulgaristan ile imzalanacak olan antlaşmaların taslakları hazırlanırken Osmanlı Devleti ile imzalanacak olan antlaşmanın esasları üzerinde uzlaşılammıştır. Çünkü Rusya'nın savaştan çekilmesi, Rusya'ya verilmesi planlanan bölgelerin paylaşımı sorununu gündeme getirmiştir⁶.

Uluslararası sistemin yapılanmasına genel olarak değindikten sonra Birinci Dünya Savaşı sonrası meydana gelen değişimlerin analizi için öncelikle Wilson İlkeleri'nin on dört maddesine özellikle de beşinci ve on ikinci maddelerinin ifade ettiklerine ve amaçlarına değinmek çalışmanın kapsamının bütünlüğü açısından oldukça önemlidir. Diğer yandan idealist bir çizgide olduğu gösterilen İlkelerin asıl amaçlarının liberal emperyalizme hizmet etmesi, günümüz uluslararası yapılanması ve Türkiye'nin bölgedeki konumu açısından önemlidir.

Wilson İlkeleri Kapsamında Liberal Emperyalist Politikalar

İdealist olarak ifade ve kabul edilen Wilson İlkeleri, dönemin ABD Başkanı Woodrow Wilson'un 8 Ocak 1918 tarihinde ABD Kongresi'nde yaptığı konuşmada⁷ Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşmasını istediği dünya düzenine ilişkin görüşlerini ifade ettiği ilkelerdir. On dört maddeden oluşan İlkelerin önemli bir özelliği de Birinci Dünya Savaşı sonrasında yapılan ve mağlup devletlerin paylaşımına ilişkin olan ve sonrasında Bolşeviklerin ortaya çıkarmış oldukları gizli antlaşmaların⁸ önlenmesi yönünde olmasıdır.

Bu bağlamda Wilson İlkeleri'nin on dört maddesinin ifade ettikleri ve hedefledikleri tek tek ele alınarak çalışmanın açıklığı sağlanabilecektir.

*1. Madde: "Barış görüşmeleri kamuoyuna açık olarak yapılmalı ve görüşmeler sonunda varılacak antlaşmanın hükümleri de yine açık olmalıdır"*⁹

Bu maddeye göre Ekim devriminden sonra Bolşevikler, uluslararası düzeyde mağlup devletlerin paylaşımına ilişkin olan gizli antlaşmaları ortaya çıkardıktan sonra Lenin, 8 Kasım 1917'de barış kararı adlı bildiriye yayınlamıştır¹⁰. Bu durum ABD, İngiltere ve Fransa tarafından endişeyle karşılanmıştır. Bu bağlamda Wilson prensipleri ABD'yi, İngiliz Başbakanı David Lloyd George'nin 5 Ocak 1918 tarihinde yapmış olduğu açıklamalar İngiltere'yi, Fransa Başbakanı Georges Clemenceau'nun 27 Aralık 1917'de yaptığı açıklamalar Fransa'ya

6 İhsan Şerif Kaymaz, "Wilson Prensipleri ve Liberal Emperyalizm". Atatürk Araştırmaları Merkezi, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-67-68-69/wilson-prensipleri-ve-liberal-emperyalizm>

7 Herbert Hoover, *The Ordeal of Woodrow Wilson*, Woodrow Wilson Center Press, 1 Eki 1992, 191-193

8 Reisser, a.g.e., s.8-9

9 Ann Gaines, *Woodrow Wilson Great American Presidents Series*, Infobase Publishing, 2009, s.66-67

10 Paul Dukes, *The USA in the Making of the USSR: The Washington Conference 1921-22 and 'Uninvited Russia'*, Routledge, 2004, s. 49-50

Görüş

Akademik
Bakış

166

Cilt 7 Sayı 14
Yaz 2014

aklamak amacıyla gerçekleştirilmiştir¹¹. Yapılan açıklamalarda aslında barış ve eşitlik kapsamında mağlup devletleri gözettileri vurgulanmıştır.

Wilson ise oluşmasını istediği ve arzu ettiği yeni uluslararası konjonktürü belirlerken gizli antlaşmalara son verilmesi gerektiğini ilk maddede dile getirmiştir.

2.Madde: "Denizlerin karasuları dışında kalan bölümleri, uluslararası antlaşmaların gerektirdiği özel durumlar dışında savaşta ve barışta herkesin özgür ve serbest kullanımına açık olmalıdır."¹²

Wilson'un ABD'nin ekonomik beklentilerini yansıttığı fakat özgürlük ve serbest dolaşıma olanak tanınması yönünde olarak ifade ettiği bu maddede uluslararası sistemde ilerleyen süreçte dünya ekonomisinde söz sahibi olan en büyük ülke olma amacını gözlemlemek mümkündür.

3.Madde: "Ekonomik engeller olabildiğince kaldırılmalı, ticaret serbestisi ve fırsat eşitliği sağlanmalıdır."¹³

Wilson'un uluslararası düzeydeki ekonomik kaygılarının bir göstergesi niteliğinde olan serbest ticaret, bu maddede ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu maddede de ABD'nin uluslararası ekonomik etkinlik kurma çabaları görülmektedir.

4.Madde: "Ulusların silahlanması, iç güvenliğin gerektirdiği en alt düzeylerde olmalı, bu konuda yeterli garantilerin verilmesi sağlanmalıdır."¹⁴

Wilson, ilk maddede olduğu gibi bu maddede de özellikle mağlup devletlere kendilerinin güvenliklerinin önemli olduğunu ifade ederken Lenin'in bildirisine yanıt niteliğinde ABD'nin de uluslararası konjonktürde barış istediğini göstermeyi hedeflemiştir.

5.Madde: "Tüm sömürgecilik savları, ilgili halkların çıkarlarını ve egemenlik istemlerini dikkate alacak biçimde eşitlikçi ve hakkaniyete uygun düzenlemelere tabi tutulmalıdır."¹⁵

Mağlup devletler başta olmak üzere tüm uluslararası sistemde yer alan devletlerin gözetildiğini ifade eden Wilson, bu maddede sömürgeciliğe karşı olduğunu ve halkların kendilerini yönetebileceklerini ifade ederken self-determinasyon ilkesine vurgu yapmıştır. Özellikle bu ilke ile birlikte on ikinci ilke Türk aydınlarını dolayısıyla da halkını olumlu yönde etkilemiştir¹⁶ ve günümüzde de bu etkilerini gözlemlemek mümkündür.

6.Madde: "İşgal altındaki Rus toprakları boşaltılarak, Ruslara kendi kurumlarını seçme hakkının tanınması sağlanmalı ve onlara istedikleri/gereksinim duydukları her türlü yardım yapılmalıdır."¹⁷

11 Kaymaz, a.g.m.

12 Reisser, a.g.e., s. 4-5

13 Gaines, a.g.e., s.66-67

14 Dukes, a.g.e., s. 49-50

15 Gaines, a.g.e., 66-67

16 Kaymaz, a.g.m.

17 Gaines, a.g.e., s.66-67

Gazi

Akademik
Bakış

167

Cilt 7 Sayı 14
Yaz 2014

Rusya'yı ve Rus halkını etkilemeyi hedefleyen bu madde daha ziyade ABD'nin askeri kaygılarını yansıtmaktadır.¹⁸ Bunun temelinde gizli antlaşmaların ortaya çıkışından olumsuz etkilenen uluslararası yapıya ve başta kendi ülke halkı olmak üzere tüm ülkelerin halklarına adil, eşitlikçi ve özgürlükçü görünme çabaları yatmaktadır.

*7.Madde: Belçika toprakları boşaltılmalı ve bu devletin ulusal egemenliği yeniden kurulmalıdır.*¹⁹

Wilson'un askeri kaygılarının Belçika toprakları üzerinden gözlemlendiği bu maddede de ülke bağımsızlığı gözetildiği ifade edilirken itilaf yanlısı devletler ve halklarına direnişleri hususunda destek vermek amaçlanmıştır.

*8. Madde: "1871'de Almanya'ya geçen Alsace-Lorraine, Fransa'ya iade edilmelidir."*²⁰

İtilaf devletlerinin yanında yer alan Wilson, Almanya ve Fransa arasındaki sorunlu bölgenin Fransa'ya iade edilmesi gerektiğini açıkça beyan etmiştir.

*9.Madde: "İtalya'nın sınırları ulusal esaslara göre yeniden çizilmelidir."*²¹

Sekizinci maddenin benzeri niteliğinde İtilaf devletlerini ve yandaş Batılı devletleri gözetken bir diğer madde niteliğindedir ve Wilson'un İtalya'yı desteklediğini göstermektedir.

*10.Madde: "Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içindeki halkların özerk gelişmeleri sağlanmalıdır."*²²

İttifak devletlerinin tek tek maddelere yansıtıldığı Wilson İlkeleri'nde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bu maddede yer almaktadır. Wilson İlkeleri'nin tüm mağlup devletlerde öngörmüş olduğu halkların özerkliği, on ikinci maddede Osmanlı İmparatorluğu için öngörüldüğü gibi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu için onuncu maddede öngörülmüştür.

*11. Madde: "Romanya, Sırbistan ve Karadağ toprakları boşaltılmalı, Sırbistan'ın denize çıkışı sağlanmalıdır. Tarihsel savları ve ulusal bağları dikkate alınarak çizilecek sınırları içinde Balkan devletlerinin dostça ilişkiler kurmaları sağlanmalı, siyasi ve ekonomik bağımsızlıkları ile toprak bütünlükleri uluslararası güvence altına alınmalıdır."*²³

Askeri kaygılarla inşa edilen bu maddede Wilson, Balkanlar'da bir istikrar istediğini ve bu istikrarın ekonomi ve siyasi ayaklarının sağlam olması amacıyla toprak bütünlüklerinin güvence altına alınması gerektiğini ifade etmiştir. ABD'nin asıl amacı ise, Balkanlar'daki istikrarla birlikte İtilaf yanlısı devletleri koruma altına almayı ve buradaki güvenlik sağlamada kendisinin de etkili olabileceği Milletler Cemiyeti'nin oluşumuna destek vermektir.

18 Kaymaz, a.g.m

19 Gaines, a.g.e., 66-67

20 Dukes, a.g.e., s. 49-50

21 Gaines, a.g.e., 66-67

22 Kaymaz, a.g.m

23 Gaines, a.g.e., s.66-67

12. Madde: "Osmanlı İmparatorluğu'nun, nüfusun çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu bölümlerinde Türk egemenliği güvence altına alınmalı; İmparatorluk sınırları içindeki diğer ulusların yaşam güvenlikleri ve özerk gelişimleri sağlanmalıdır. Çanakkale Boğazı, uluslararası güvenceler altında tüm gemilere ve ticarete sürekli olarak açık hale getirilmelidir."²⁴

Direkt olarak Osmanlı topraklarına ve halklarına yönelik olan bu madde de onuncu madde hedefleri gizlidir. Askeri kaygıların en büyüğü olan Türk topraklarının özellikle boğazlar başta olmak üzere jeostratejik konumu, ABD açısından oldukça önemliydi. Dağılan Osmanlı, genç Türkiye üzerindeki ABD hesapları sadece boğazlar, ticaret ya da güvenlik amaçlı değildi. Kozmopolit bir yapı arz eden Türk topraklarında çok farklı etnik yapıda halklar yaşamaktaydı ve bu halkların gözetildiğinin ifadesi olarak Wilson'un, self-determinasyon ile bu halklara özerklikler tanınması talebi günümüz Türk iç ve dış politikasının da sorunu niteliğindedir.

13. Madde: "Polonyalıların yaşadığı topraklarda, denize açılımı olan, siyasi ve ekonomik bağımsızlığı ile toprak bütünlüğü uluslararası antlaşmalarla güvence altına alınmış bir Polonya Devleti kurulmalıdır."²⁵

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun self-determinasyon ilkesi kapsamında parçalanarak Polonya'ya bağımsızlık verilmesi, yine ABD'nin askeri kaygıları ve amaçlarına işaret etmektedir.

14. Madde: "Özel antlaşmalarla, küçük, büyük tüm devletlerin siyasi bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini karşılıklı olarak güvence altına alacak bir uluslar birliği kurulmalıdır."²⁶

Son madde, bu günkü Birleşmiş Milletler'in temelini atan Wilson İlkeleri ile Milletler Cemiyeti'nin İsviçre'de 10 Ocak 1920 tarihinde²⁷ kurulmasını hedeflemiştir. Bu maddedeki amaç, ifade edildiği gibi tüm uluslararası sistemi oluşturan devletlerin egemenliklerini ve özgürlüklerini gözetilen uluslararası bir örgüt kurmak değil, büyük güçler arasında işbirliği sağlayarak liberal ekonominin, serbest ticaretin ve buna uygun siyasi ve ekonomik yapılanmaların tüm dünya ülkelerinde hakim olmasıdır.

Wilson İlkeleri genel olarak değerlendirildiğinde, Birinci Dünya Savaşı sonrası Rusya'nın ortaya çıkardığı gizli paylaşım antlaşmaları hususunda Lenin ve ideolojisine karşı kendi ideolojik perspektifinden bakan ve uluslararası toplumun ve kendi halkının tepkilerini almamak adına oluşturulmuş, gösterilen hedefler ile amaçlanan gizli hedeflerin farklılıklar gösterdiği, liberal emperyalizmin ve hedeflerinin ön planda olduğu prensipler bütünüdür.²⁸

24 Dukes, a.g.e., s. 49-50

25 Kaymaz, a.g.m

26 Gaines, a.g.e., s.66-67

27 James Ciment, Thaddeus Russell, *The Home Front Encyclopedia: United States, Britain, and Canada in World Wars I and II*, 1. cilt ABC-CLIO, 2007, s.322-324

28 Kaymaz, a.g.m

Gazi

Akademik Bakış

169

Cilt 7 Sayı 14
Yaz 2014

Wilson İlkeleri Birinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin dünya paylaşımında söz sahibi olması amaçlı iken bu paylaşımın gerçekleşeceği Paris Barış Konferansı'nda bu ülkelerin açıklayıcılık kazanması gerektiğine karar verilerek²⁹ Wilson İlkeleri'nin Paris Barış Konferansı'na daha detaylı olarak gönderilmesi için görevlendirilen Walter Lippmann ve Frank L. Cobb'un oluşturduğu ve adını taşıdığı "Lippmann-Cobb Andırısı" oluşturulmuştur. Andırı, Wilson İlkeleri'ndeki beşinci maddede "yerli halkların yararı" ifadesine açıklık getirilmiştir. Buna göre³⁰:

- Yerli halklar militarize edilmeyeceklerdi;
- Kaynakların kullanılmasında/işletilmesinde "açık kapı" ilkesine uyulacaktı;
- Çalışma koşulları, kârlar ve vergilerle ilgili sıkı düzenlemeler yapılacak, bir genel sağlık rejimi geliştirilecek, altyapı olanakları iyileştirilecek, yerel örgütlere ve geleneklere saygı gösterilecekti;
- Korumacı güç, tüm bu koşulları yerine getirebilecek maddi kaynaklara ve uzman kadrolara sahip olacaktı;
- Bu kurallara uyulup uyulmadığı uluslararası denetime açık olacak;
- Barış konferansı, bu konuda tüm sömürgeci güçleri bağlayıcı kurallar koyacaktı.

On ikinci maddede ise, Anadolu'da nüfus olarak çoğunluğu oluşturan Türklerin egemenliğinin tanınması gerektiğine ancak, Rumların sayıca fazla olmaları nedeniyle kıyı bölgelerinde özel bir uluslararası denetim kurulması gerektiğine, bu bölgelerin tercihen Yunanistan mandası altına girmesi gerektiğine, Anadolu'da tüm mandater güçleri bağlayacak genel bir düzenleme (kapitülasyonlar) yapılması gerektiğine ve bu düzenlemenin, Osmanlı Devleti ile yapılacak olan barış antlaşmasına eklenmesi gerektiğine yer verilmiştir. Ayrıca, bu düzenlemeyle azınlıkların hakları ve "açık kapı" ilkesinin uygulamasının güvence altına alınması gerektiğine, Anadolu'daki tüm ana demiryolu hatlarının uluslararasılaştırılması gerektiğine, Türk olmayan unsurlara özerk gelişim olanağının sağlanacağına ilişkin hükmün uygulanmasının güçlükler içerdiğine de yer verilmiştir³¹. Özerklik konusunda zaten bir paylaşım olması nedeniyle kalan bölgelerdeki özerkliklerin mümkün olamayacağı ifade edilmiştir. Çünkü Mezopotamya, Filistin ve Arabistan'ın İngiliz manda yönetimi altına gireceği, Suriye'nin -Sykes-Picot Antlaşması'nın gereği olarak- Fransa'ya verileceği daha öncesinde belirlenmiştir³². Diğer yandan madde detayında Ermenistan'a Akdeniz'e açılımını sağlayacak bir liman verilmesi gerektiği ve onun koruması-

29 Kaymaz, a.g.m.; J.R Ratliff, "A Land Without A People For A People Without A Land": Civilizing Mission And American Support For Zionism, 1880s-1929", A Dissertation, Submitted to the Graduate College of Bowling Green State University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor Of Philosophy, December 2012, s.429-440

30 John A. De Novo, *American Interests and the Policies in the Middle East, 1900-1939*, Minneapolis, The University of Minnesota Press, 1963, s. 111; Kaymaz, a.g.m.

31 Deniz Bilgen, "Wilson İlkeleri'nin Türk Kamuoyuna Tepkisi ve Bunun Amerikan Basınına Yansımaları", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt: 5 Sayı: 18 Yayın Tarihi:1996- s.123-130, s. 123-130

32 Spencer C. Tucker, Priscilla Mary Roberts, *The Encyclopedia of World War I: A Political, Social, and Military History*, ABC-CLIO, 2005, s.1142-1143

Görüş

Akademik
Bakış

170

Cilt 7 Sayı 14
Yaz 2014

nı üstlenecek bir gücün belirlenmesi gerektiğine işaret edilmektedir³³. On ikinci madde de önem taşıyan bir diğer hayati konu da Türkiye'de yer alan boğazlar hususundadır. Son düzenlemeye göre; ismi Türk kalmakla birlikte, İstanbul ve boğazlar bölgesi uluslararası denetim altına alınacaktır³⁴. Bu denetim kolektif olabileceği gibi, Milletler Cemiyeti'nin mandaterliği olarak görevlendireceği belli bir güç tarafından da yerine getirilebilecektir.

Her iki maddenin yorumundan anlaşılacağı üzere, Wilson'un self-determinasyon ifadesiyle hedeflediği, halkların kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi değil; onların geleceğini belirleyecek, onların bugününe ve geleceğine hükmedecek olanlar, "vekil" sıfatıyla onları yönetecek olan büyük güçlerdir. Bu durumda self-determinasyon yalnızca, kendi kendilerini yönetebilecek gelişmişlik düzeyine ulaşmış oldukları varsayılan halklara özgü bir haktır. Dolayısıyla bu ilke, yalnızca Orta ve Doğu Avrupa halkları için uygulanabilecektir³⁵.

Bu bağlamda dönemin dağılan Osmanlısı diğer adıyla genç Türkiye'si'ni hedef alan beşinci ve on ikinci maddelerinin günümüz Türkiye'si'ne yansımalarını ele alarak çalışmada bir bütünlük oluşturulacaktır.

Wilson İlkelerinin Günümüz Uluslararası Politikasına ve Türk Dış Politikasına Yansımaları: Realist ve Pragmatist Değerlendirmeler

Wilson İlkeleri, dönemin koşulları dikkate alındığında idealist bir perspektif çizmektedir. Fakat özellikle günümüz siyasi tarihçilerinin tarihsel süreci analiz eden incelemelerinde idealist görünen perspektifin altındaki realist amaçlar ön plana çıkmaktadır. İdealizmin aslında realizmi işaret ettiği, ABD'nin Ortadoğu politikalarının ilk kez toparlanarak uygulamaya konulduğu Wilson İlkelerinin³⁶ o dönemdeki algılanışı ve günümüze yansımaları özellikle özerklik konusunda gerçekleşmiştir. Ayrıca pragmatizmle (faydacılık) birlikte değerlendirildiğinde o dönemde ve günümüzde aslında realist amaçlarla birlikte faydacılığında gözetildiği gözlemlenebilmektedir. Bu durumu sadece uluslararası politikalar nezdinde genel değerlendirmelere tabi tutmakla birlikte Türkiye'nin günümüz iç ve dış politikasına yansımaları da oldukça önemlidir.

Öncelikle idealist Wilson İlkelerinin, idealizm bünyesinde değerlendirilen hedeflerine bakıldığında ilk olarak "yeni dünya düzeni"³⁷ dikkat çekmektedir. Oluşturulması gereken ideal yeni dünya düzeninde eşitlikçi, özgürlükçü, barış hedefli ve ulusal sınırların güvenliğini gözetten bir yapı hedeflenmektedir. Diğer yandan ulusal sınırlar içerisinde yaşam süren halkların özerkliği de oldukça

33 Yüksel İnan, "The Current Regime Of The Turkish Straits", *Perceptions*, Journal Of International Affairs, March - May 2001, Volume VI - Number 1, <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/YukselInan.pdf>

34 İnan, a.g.m.

35 Kaymaz, a.g.m

36 Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1985, s. 410

37 David Fromkin, "What Is Wilsonianism?", *World Policy Journal*, Vol. 11, No. 1 (Spring, 1994), s. 100-111, s. 103

Gazi

Akademik
Bakış

171

Cilt 7 Sayı 14
Yaz 2014

idealist görünümüdür. Ayrıca liberal serbest ekonomi ile özgür ticari ilişkilerin varlığı, tüm dünya ülkelerinin kalkındırılmasının teşvikini gözeten idealist bir çerçeve çizmektedir. Her bir maddenin ifade ettiği ve aslında amaçlananın neler olduğu daha önce ifade edildiği için daha çok İlkelerin günümüz uluslararası politikasına ve Türkiye iç ve dış politikalarına etkileri söz üzerinde durmak yerinde olacaktır.

Bu bağlamda uluslararası konjonktür Birinci Dünya Savaşı'ndan günümüze büyük değişiklikler göstermiş olsa da Wilson İlkeleri ve ABD'nin Türkiye üzerindeki amaçlarının çok değişmediği gözlemlenmektedir. Dolayısıyla çalışmanın temel konusu olan Wilson İlkelerinin dönemin koşullarına göre oluşturulmasına rağmen günümüzde halen uygulanabilirliğinin olması, uluslararası sistemdeki çıkar ilişkilerinin büyük değişimler göstermediği yönündedir.

Dolayısıyla tarihsel süreç Birinci Dünya Savaşı'ndan günümüze genel olarak bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda güç dengelerinin değişiminin uluslararası sistemde söz sahibi olmasa da belirli ülkelerin öneminin devam ettiğini göstermektedir. Bu ülkelerden biri de Türkiye'dir. İkinci Dünya Savaşı'na girmemesine rağmen demokrasinin sağlıklı bir şekilde yerleşmediği, ulus inşasının üzerine söylemlerin ve tartışmaların günümüzde dahi sürdüğü Türkiye'de Wilson İlkelerinin özellikle Ortadoğu'ya yönelik olarak Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) gibi farklı isimlerle gündeme geldiği ifade edilmektedir³⁸.

Zengin petrol ve yeraltı kaynaklarıyla birlikte kutsal kabul edilen topraklara da sahip olan Ortadoğu³⁹'ya ilişkin ABD politikalarının temelini oluşturan Wilson İlkeleri yirmi birinci yüzyılda BOP adı altında incelenebilmektedir. BOP, bir yandan ABD'nin kırk üçüncü Başkanı Bush hükümeti tarafından Büyük Ortadoğu adıyla duyurulan, Fas'ın Atlantik kıyılarından, Pakistan'ın kuzeyinde Karakorum yaylalarına, Türkiye'nin Karadeniz kıyılarından, Aden ve Yemen'e kadar olan bölgede, Müslüman ülkelere demokrasi ihracını ve bu ülkelerin pazarlarının açılmasının amaçlandığı ifade edilen proje⁴⁰ olarak tanımlanırken, diğer yandan ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrası uluslararası güvenlikte terörizmin kaynağı olarak işaret ettiği Ortadoğu'da terörizmi kaynağında yok etmek ve barış inşa etmek adına atılmış önemli bir adım⁴¹ olarak nitelendirilmektedir.

Bu söylemlerin realist perspektifi dikkate alınmak suretiyle öncelikle kendi çıkarlarını gözetecek olan ABD'nin Ortadoğu hedeflerine ve özellikle de müttefiki Türkiye üzerindeki amaçlarına Wilson prensipleri ya da "Wilsoncu anlayış" temelinde yer verilecektir. Realist ve pragmatist bakış açısıyla değerlendirildiğinde Türkiye'deki güncel sorun olan ve Wilson İlkelerinde de atıf yapılan özerklik sorunu oldukça önemlidir.

38 Nora Fisher Onar, "Echoes of a Universalism Lost: Rival Representations of the Ottomans in Today's Turkey", *Middle Eastern Studies*, Vol. 45, No. 2, 229-241, March 2009, s.229-241, s. 229-234

39 Davut Dursun, *Ortadoğu Neresi*, İnsan Yayınları, Ocak 1995, s.16-20

40 Kaymaz, a.g.m

41 Erez Manela Dunwalke, *The Wilsonian Moment : Self-Determination and the International Origins of Anticolonial Nationalism: Self-Determination and the International Origins of Anticolonial Nationalism*, Oxford University Press, 20 Haz 2007, s. 61

Görüş

Akademik
Bakış

172

Cilt 7 Sayı 14
Yaz 2014

Realizmin temel unsuru olan ve Birinci Dünya Savaşı sürecinin şekillendirmiş olduğu “düşmanın dışarıdan geleceği” sorunsalı uluslararası ilişkiler paradigmaları bağlamında sürekli tartışma konusu olmuştur. Aslında teorilerin temeline inildiğinde mutlak bir realist perspektifin olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Örneğin; Türkiye'deki Kürt meselesi ve özerklik kavramlarına yapılan atıflar, sorunun dışarıda değil içeride olduğunu gösterse de bu sorunun dışarıdan beslendiği gözetildiğinde aslında realistlerle temel (başlangıç) düzlemde hemfikir olunduğunu göstermektedir.

Doğasıyla Birinci Dünya savaşıyla gündeme gelen realist anlayışın diğer paradigmalara temel teşkil ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Günümüz ABD çıkarları temelinde şekillenen uluslararası sisteminin realist anlayışla oluşturulduğu da unutulmamalıdır. Realist paradigmayla birlikte pragmatizmin de son dönemde özellikle 1980 sonrası atılıma geçen küreselleşme ile birlikte önem kazandığını belirtmek gerekmektedir. Bunun nedeni, Faydacılığın geleneksel şekli ile “en fazla fayda getiren hareket en iyi harekettir” mantalitesidir⁴². Ya da ABD'nin uygulamış olduğu “en iyi hareket en fazla faydayı sağlayacak kuralın emrettiği harekettir” diyen kural faydacılığıdır.

Doğasıyla pragmatizm ve realizm temelinde şekillenen ABD dış politikası ile oluşan bir Ortadoğu ve Türkiye'nin varlığından söz edilebilmektedir. Bu süreç Wilson İlkeleri'yle temellenmiş günümüzde de devam etmektedir.

Özerklik ya da self-determinasyon ilkesi Wilson İlkeleri'nde olduğu gibi günümüz Türkiye'sinde de dile getirilen ulusal nitelikte önem taşıyan oldukça önemli bir konudur.

Türkiye sınırları dahilinde özellikle Doğu ve Güneydoğu illerinde yaşayan Kürt halkının özerkliği, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra özellikle Kafkaslar'ın güneyi ve Orta Doğu'da, Ermenistan, Irak, İran, Suriye ve Türkiye'ye ait toprakların bir kısmını kapsayan Kürt nüfusunun yoğun olduğu bölgede⁴³ talep edilmektedir.

Wilsoncu bakışın içerdiği self determinasyon hakkı, günümüz Kürt özerklik talepleri ile birebir örtüşmekte ve ABD perspektifinin tarih boyunca değişmediğini göstermektedir. Diğer yandan Türkiye'nin tamamen ABD destekli olduğu fikrinden yola çıkarak düşmanın dışarıdan geldiğini öngören realist bakış açısıyla Kürt halkını göz ardı etmesi oldukça yanlış olacaktır. Çünkü tarihsel süreçte önemli bir değerlendirme yapıldığında, özellikle Türkiye'deki Kürt siyasetinin 12 Eylül darbesiyle susturulmasının, PKK'nın eylemlerinde yandaş bulmasını kolaylaştırdığını ve Türkiye istikrarını olumsuz etkilediğini söylemek

42 Nejat Doğan, “Pragmatizmin Felsefi Temelleri”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 20, Ocak-Haziran 2003, ss. 83-93, s.87; Gregory B. Stolcis, “A View From The Trenches Comments on Miller's “Why Old Pragmatism Needs An Upgrade”, *Administration & Society*, 2004, 36, 362, s.362-369, 363

43 “Kurdistan.” *Encyclopædia Britannica*. 2008, <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/325241/Kurdi>>

Gazi

mümkündür⁴⁴. Bu süreçte PKK, Kürtlerin siyasi temsilcisi olarak kendisini ifade etmiş olsa da terörist bir grup olmaktan çok öteye gidememiştir. Halbuki Kürt halkının ülke içindeki temsiliyeti terör eylemleriyle değil, demokratik siyasi platformlarda gerçekleştirilebilmeliydi.

Kürt halkının talepleri, Türkiye Cumhuriyeti tarafından yıllarca ikincil konuma itilmesi nedeniyle özellikle ekonomik çıkmaza düşen Kürtlerin PKK'ya üye olmalarına neden olmuştur. Bu süreç, son dönemde aşılına çalışılsa da ABD ve diğere uluslararası güçlerin çıkarları gözetildiğı noktada çıkmaza girmektedir. Çünkü Türkiye, kozmopolit bir mozaiğe sahiptir. Dolayısıyla bir halka özerklik verilmesi, diğerelerine de aynı hakları tanımayı gerektirmektedir. Bu durum Türkiye Cumhuriyeti'nin bölünmez bütünlüğüne aykırı olması nedeniyle 1982 anayasasının ikinci maddesine aykırıdır⁴⁵. Özerkliklerden oluşan bir ulus devlet yapılanması ise zamanla dağılmaya mahkum olacaktır.

Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu illerinin özerklik bünyesinde bölgesel bir Kürt Devleti'nin oluşumu, realist perspektiften değerlendirildiğinde dışarıda bir düşman oluşturur nitelikte olacaktır. Çünkü bu yapı ya da devlet, Irak benzeri bir nitelikte olacaktır ve Türkiye doğu sınırlarında yeni bir sorun ve tehdidi kendisi inşa etmiş olacaktır. Toprak bütünlüğünün korunması ulus devlet yapılanması açısından önemli iken bunun aşılması bile Türkiye'nin zaten sorunlu olan Doğu sınırlarında yeni ve büyük bir sorunun inşasını kabullenmesi anlamına gelmektedir. Bu sorunun temelinde ise yine realist bir bakış açısından değerlendirildiğinde ABD, Avrupa gibi uluslararası güçlerle birlikte İsrail gibi bölgesel güçlerin, oluşacak olan Kürt devletini yönlendirmeleri ve amaçları doğrultusunda kullanmaları söz konusu olabilecektir.

Sonuç

Wilson İlkeleri temelinde oluşan günümüz uluslararası sisteminin analizinde Türkiye'nin geçirdiğı süreç hakkında farklı bir perspektif sunan çalışmada uluslararası konjonktürün günümüzde Birinci Dünya Savaşı sonrası oluşan konjonktürden çok da farklı olmadığı ifade edilmektedir. o günden bu güne uluslararası sistem dengeleri soğuk savaş döneminde iki kutuplu, sonrasında tek kutuplu ve özellikle 1980'lerden itibaren gelişen teknolojiyle birlikte küreselleşmenin de yükselişine geçmesiyle çok kutuplu olmuştur. Fakat o dönemde uluslararası sistemde söz sahibi olan Avrupalı devletler ve ABD bu gün de söz sahibidir ve dünya dengelerini ellerinde bulundurmaktadırlar.

Dolayısıyla Türkiye için her ne kadar bölgesel hatta küresel bir aktör denilse de Wilson İlkeleri kapsamında oluşturulan Birleşmiş Milletler'in üyesidir ve söz sahibi beş daimi üye arasında yer almamaktadır. Diğere yandan Birinci Dünya Savaşı sonrası yapılan gizli anlaşmalar ve paylaşım hesaplarının merkezinde

44 Orhan Miroğlu, "HEP'ten HDP'ye Legal Kürt Siyasetinin Kısa Tarihi...", *Stratejik Düşünce Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 49, Aralık 2013, ss.23-16, s. 16

45 Mehmet Özcan, "Kürt Sorunu mu PKK Sorunu mu?", *Ankara Strateji Enstitüsü*, 25 Ekim Salı, 2011, <http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-mehmet-ozcan/kurt-sorunu-mu-pkk-sorunu-mu/>

yine Türkiye'yi görmek mümkündür. Bunun en önemli örneğini Ortadoğu'da Türkiye'nin Doğu illerinden bazılarını da kapsayacak şekilde planlanan Kürt devleti oluşturma çabalarında görmekteyiz.

Kısacası çalışmada tarihsel olarak Birinci Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni dünya düzeninde yer alan Türkiye ve büyük güçlerin bu ülke üzerindeki hesaplarının halen sürmekte olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca Wilson İlkeleri'nin dönemin Türk aydınları tarafından oldukça olumlu karşılandığına ve liberal emperyalist politikaların yeterli düzeyde algılanmadığına yer verilmiştir. Aynı süreç günümüzdeki Kürt devleti oluşturma çabaları için de söz konusu olmaktadır. Realist ve pragmatist bir bakış açısının gerektiğini ifade eden çalışma, bu bakış açılarının yıllardır ABD ve Avrupalı devletler tarafından uygulandığına dikkat çekmekte ve böyle bir oluşumun Türkiye için gelecekte sorunlu bir dış politika sürecini beraberinde getireceğini ifade etmektedir.

Kaynaklar

"Kurdistan." Encyclopaedia Britannica. 2008, <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/325241/Kurdi>>

BİLGİN Deniz, "Wilson İlkeleri'nin Türk Kamuoyuna Tepkisi ve Bunun Amerikan Basınına Yansıması", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt: 5 Sayı: 18 Yayın Tarihi:1996- s.123-130, s. 123-130

CIMENT James - Thaddeus Russell, *The Home Front Encyclopedia: United States, Britain, and Canada in World Wars I and II*, 1. cilt ABC-CLIO, 2007

DE NOVO John A., *American Interests and the Policies in the Middle East, 1900-1939*, Minneapolis, The University of Minnesota Press, 1963

DOĞAN Nejat, "Pragmatizmin Felsefi Temelleri", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 20, Ocak-Haziran 2003, ss. 83-93

DUKES Paul, *The USA in the Making of the USSR: The Washington Conference 1921-22 and 'Uninvited Russia'*, Routledge, 2004

DUNWALKE Erez Manela, *The Wilsonian Moment : Self-Determination and the International Origins of Anticolonial Nationalism: Self-Determination and the International Origins of Anticolonial Nationalism*, Oxford University Press, 20 Haz 2007

DURUSUN Davut, *Ortadoğu Neresi*, İnsan Yayınları, Ocak 1995

FROMKIN David, "What Is Wilsonianism?", *World Policy Journal*, Vol. 11, No. 1 (Spring, 1994), s. 100-111, s. 103

GAINES Ann, *Woodrow Wilson Great American Presidents Series*, Infobase Publishing, 2009, s.66-67

GOLDSTEIN Erik, *The First World War Peace Settlements, 1919-1925*, Routledge, 11 Ekim 2013

HOOVER Herbert, *The Ordeal of Woodrow Wilson*, Woodrow Wilson Center Press, 1 Ekim 1992

Gazi

Akademik
Bakış

175

Cilt 7 Sayı 14
Yaz 2014

İNAN Yüksel, "The Current Regime Of The Turkish Straits", *Perceptions*, Journal Of International Affairs, March - May 2001 Volume VI - Number 1, <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/YukselInan.pdf>

KAYMAZ İhsan Şerif, "Wilson Prensipleri ve Liberal Emperyalizm", Atatürk Araştırmaları Merkezi, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-67-68-69/wilson-prensipleri-ve-liberal-emperyalizm>

LOUIS WILLIAM Roger, *Ends of British Imperialism: The Scramble for Empire, Suez, and Decolonization*, I.B.Tauris, New York, 2006

MİROĞLU Orhan, "HEP'ten HDP'ye Legal Kürt Siyasetinin Kısa Tarihi...", *Stratejik Düşünce Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 49, Aralık 2013, ss.23-16

Office of the Historian, United States Department of State, "MILESTONES: 1914–1920, Wilson's Fourteen Points", 1918, <https://history.state.gov/milestones/1914-1920/fourteen-points>

ONAR Nora Fisher, "Echoes of a Universalism Lost: Rival Representations of the Ottomans in Today's Turkey", *Middle Eastern Studies*, Vol. 45, No. 2, 229–241, March 2009, s.229-241

ORAL Mustafa, "Tarihsel Perspektifte ABD'nin Ortadoğu Politikası ve Türkiye", *İleri Dergisi*, sayı:28, Ocak-Şubat-Mart 2006, <http://www.turksolu.org/ileri/28/oral28.htm>, (available at 10.03.2014).

ÖZCAN Mehmet, "Kürt Sorunu mu PKK Sorunu mu?", *Ankara Strateji Enstitüsü*, 25 Ekim Salı, 2011, <http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-mehmet-ozcan/kurt-sorunu-mu-pkk-sorunu-mu/>

RATLIFF J.R, "A Land Without A People For A People Without A Land": Civilizing Mission And American Support For Zionism, 1880s-1929", A Dissertation, Submitted to the Graduate College of Bowling Green State University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor Of Philosophy, December 2012, s.429-440

REISSER Wesley J., *The Black Book: Woodrow Wilson's Secret Plan for Peace*, Lexington Books, 2012

STOLCIS Gregory B., "A View From The Trenches Comments on Miller's "Why Old Pragmatism Needs An Upgrade", *Administration & Society*, 2004, 36, 362, s.362-369

TUCKER Spencer C. - Priscilla Mary Roberts, *The Encyclopedia of World War I: A Political, Social, and Military History*, ABC-CLIO, 2005, s.1142-1143

UÇAROL Rifat, *Siyasi Tarih*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1985.

Görüş

Akademik
Bakış

176

Cilt 7 Sayı 14
Yaz 2014